

POSTANOWIENIE

Dnia 27 maja 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Janusz Niczyporuk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Wiak

Arkadiusz Janusz Sopata (ławnik Sądu Najwyższego)

Protokolant Przemysław Mazur

z udziałem Prokuratora Generalnego,

w sprawie z wniosku S. S.

o odszkodowanie i zadośćuczynienie za internowanie

po rozpoznaniu w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych na rozprawie
w dniu 27 maja 2021 r.,

skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego

od prawomocnego postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 20 czerwca
2018 r., sygn. II AKo (...) o wznowienie postępowania zakończonego
prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w L. z dnia 6 stycznia 2009 r., sygn. IV
Ko (...)

pozostawia skargę bez rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w L. wyrokiem z 6 stycznia 2009 r. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz S. S. kwotę 16.000 zł (słownie: szesnaście tysięcy złotych) tytułem zadośćuczynienia za internowanie w okresie od 13 grudnia 1981 r. do 20 września 1982 r. Jako podstawę prawną rozstrzygnięcia wskazano art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j. Dz.U. 1991, nr 34, poz. 149 ze zm.; dalej: ustawa lutowa).

W następstwie powyższego S. S. działając przez profesjonalnego pełnomocnika wniósł do Sądu Apelacyjnego w (...) wniosek o wznowienie postępowania zakończonego wskazanym wyżej wyrokiem domagając się zmiany wyroku, poprzez:

1. zasądzenie na jego rzecz dodatkowo kwoty 60.000 zł (słownie: sześćdziesiąt tysięcy złotych) tytułem zadośćuczynienia za internowanie lub
2. uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w L. (w części oddalającej żądanie).

Jako podstawę wniosku o wznowienie postępowania Skarżący wskazał wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 1 marca 2011 r. sygn. akt P 21/09, w którym Trybunał orzekł o niekonstytucyjności art. 8 ust. 1a ustawy lutowej.

Sąd Apelacyjny w (...) postanowieniem z 20 czerwca 2018 r., sygn. akt II AKo (...) wniosek oddalił. W ocenie Sądu Apelacyjnego w (...) niekonstytucyjność przepisów ustawy lutowej nie przesądza o podjęciu postępowania sądowego w sprawach, których przedmiotem rozpoznania było roszczenie odszkodowawcze i zadośćuczynienie za represje związane z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Sąd Apelacyjny w (...), dzieląc jednocześnie stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z 26 września 2011 r., sygn. akt II Ko 51/11 uznał, że dodatkowo w niniejszej sprawie nie zostały spełnione przesłanki skutecznego wystąpienia z wnioskiem o wznowienie na podstawie art. 540 § 2 k.p.k.

Prokurator Generalny działając na podstawie art. 89 § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2019, poz. 825; dalej: ustawa o SN), powołując konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej wniósł skargę nadzwyczajną od postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) z 20 czerwca 2018 r., sygn. akt II AKo (...). Działając na podstawie art. 89 § 1 pkt 1-3 ustawy o SN Prokurator Generalny zaskarżonemu postanowieniu zarzucił:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w Konstytucji RP dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 486 ze zm.), a mianowicie: zasady demokratycznego państwa prawnego i zasady sprawiedliwości społecznej wyrażonych w art. 2 Konstytucji RP poprzez nieuwzględnienie słusznych

argumentów wnioskodawcy dotyczących rozmiaru szkód i krzywd, których doznał w okresie internowania, co skutkowało wydaniem orzeczenia uniemożliwiającego dochodzenie adekwatnego i sprawiedliwego zadośćuczynienia oraz zasady godności wyrażonej w art. 30 Konstytucji RP, będącej źródłem wolności i praw człowieka i obywatela, która ma być chroniona i szanowana przez organy władzy publicznej, poprzez uniemożliwienie dochodzenia zadośćuczynienia w pełnej wysokości, zgodnie z wytycznymi wynikającymi z wyroku Trybunału Konstytucyjnego o sygn. P 21/09;

2. naruszenie w sposób rażący przepisów prawa, tj.: art. 92 k.p.k. i art. 7 k.p.k. polegające na dowolnym przyjęciu przez Sąd Apelacyjny w (...) za adekwatną kwoty zasądzonej na rzecz S. S. tytułem zadośćuczynienia przez Sąd Okręgowy w L., podczas gdy wyrok nie zawierał uzasadnienia, które pozwalałoby na takie ustalenia oraz na dowolnym przyjęciu, czym kierował się Sąd Okręgowy w L., określając kwotę zadośćuczynienia, jak również wyprowadzeniu nieuzasadnionego wniosku, że wobec niezastosowania przez Sąd Okręgowy w L., jako podstawy orzeczenia, art. 8 ust. 1a ustawy lutowej, Sąd Okręgowy w L. nie uwzględnił przy wydawaniu wyroku treści tego przepisu limitującego wysokość odszkodowania i zadośćuczynienia do kwoty 25.000 zł, zaś zasądzona kwota 16.000 zł wyczerpywała w całości roszczenia wnioskodawcy, co skutkowało rażąco i mającą istotny wpływ na treść tego orzeczenia obrazą art. 540 § 2 k.p.k., polegającą na oddaleniu wniosku o wznowienie postępowania zakończonemu prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w L., zasądzającego na rzecz uczestnika tego postępowania kwotę 16.000 zł tytułem zadośćuczynienia, pomimo że Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 1 marca 2011 r., w sprawie o sygn. akt P 21/09, orzekł o niezgodności z Konstytucją art. 8 ust. 1a ustawy lutowej;

3. oczywistą sprzeczność ustaleń Sądu w zakresie odpowiedniej wysokości zasądzonego na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienia, poprzez ustalenie, że kwota 16.000 zł była odpowiednia i wystarczająca w stosunku do rozmiaru krzywdy doznanej przez wnioskodawcę, podczas gdy z treści zebranego materiału dowodowego wynika, że rozmiar krzywd i szkód doznanych przez wnioskodawcę, obligował Sąd do umożliwienia mu uzyskania adekwatnego

zadośćuczynienia, które czyniłoby zadość wymogom poczucia sprawiedliwości społecznej.

Biorąc pod uwagę powyższe, Prokurator Generalny na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN, wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 1 pkt 1 lit. b ustawy o SN, Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez kontrolę nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia ich zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych.

Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub

2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub

3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego

– a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

W ramach podstaw materialnych skargi nadzwyczajnej ustawodawca wyróżnił podstawy ogólne, na których musi opierać się każda skarga nadzwyczajna oraz podstawy szczególne, spośród których przynajmniej jedna powinna być podstawą danej skargi nadzwyczajnej. Przede wszystkim mając na uwadze art. 89 § 1 ustawy o SN. Do podstaw ogólnych skargi nadzwyczajnej należy zapewnienie zgodności prawomocnego orzeczenia z zasadą demokratycznego państwa

prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Natomiast podstawy szczególne skargi obejmują sytuacje, gdy: 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego. Rozpoznając skargę nadzwyczajną Sąd Najwyższy bada istnienie wskazanych w niej podstaw szczególnych, a w wypadku występowania choćby jednej z nich dodatkowo ocenia, czy została spełniona podstawa ogólna. Dopiero kumulatywne wystąpienie podstawy ogólnej i podstawy szczególnej może stanowić przesłankę uwzględnienia skargi.

Przychodząc do formalnej oceny dopuszczalności rozpoznania skargi nadzwyczajnej wyjaśnić należy, że stosownie do dyspozycji art. 89 § 1 ustawy o SN skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania.

W realiach analizowanej sprawy skarga nadzwyczajna została wniesiona w dniu 3 grudnia 2020 r. (data wpływu do Sądu Najwyższego). Skarga nadzwyczajna została złożona w całości na korzyść wnioskodawcy, a ponadto w sprawie nie była wnoszona kasacja. Powyższe prowadzi do wniosku, że w sprawie nie znajdują zastosowania dodatkowe ograniczenia temporalne wskazane w art. 89 § 3 ustawy o SN. Tym samym termin do wniesienia skargi nadzwyczajnej został dochowany.

W kontekście art. 89 § 1 i 2 w zw. z art. 115 § 1 i 1a ustawy o SN nie budzi wątpliwości także legitymacja Prokuratora Generalnego do wniesienia skargi nadzwyczajnej. Ponadto, zaskarżone orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Odnosząc się natomiast do skarżonego orzeczenia Sądu Apelacyjnego w (...) z 20 czerwca 2018 r. wyjaśnić należy, że nie jest to orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, w myśl art. 89 § 1 ustawy o SN. Nie ulega bowiem wątpliwości, że orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie był wyrok Sądu Okręgowego w L. z 6 stycznia 2009 r.

Na gruncie postępowania cywilnego pojęcie postanowienia kończącego postępowanie w sprawie odnoszone jest m.in. do postanowień zamykających „drogę do wydania orzeczenia sądu danej instancji, rozstrzygającego istotę sprawy w procesie (wyrokiem) lub postępowaniu nieprocesowym (postanowieniem), a ponadto postanowień, które kończą sprawę jako pewną całość poddaną pod osąd, a więc dotyczące całości sprawy, a będące ostatnimi orzeczeniami wydanymi w postępowaniu” (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 6 października 2000 r., III CZP 31/00). Z kolei na gruncie postępowania karnego w orzecznictwie Sądu Najwyższego akcentowany jest głównie kończący charakter orzeczenia, prowadzący do stworzenia trwałej (stabilnej) sytuacji prawnej po przeprowadzeniu postępowania (por. uchwała Pełnego Składu Izby Karnej Sądu Najwyższego z 9 października 2000 r., I KZP 4/00).

Orzeczenie sądu oddalające wniosek o wznowienie postępowania na podstawie art. 540 § 2 k.p.k., ani nie dotyczy głównego przedmiotu postępowania odszkodowawczego, ani tym bardziej nie tworzy nowej, trwałej sytuacji prawnej. Podobnie cechy orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie nie posiada orzeczenie uwzględniające wniosek o wznowienie postępowania na podstawie wskazanego przepisu Kodeksu postępowania karnego. Powyższe orzeczenia stanowią jedynie instrument (lub odpowiednio przeszkodę) do wznowienia postępowania zasadniczego w sprawie o przyznanie odszkodowania za internowanie.

Na marginesie należy zaznaczyć, że przyjęcie innego stanowiska oznaczałoby, że w każdej sytuacji, gdy upłynął termin na wniesienie skargi nadzwyczajnej (art. 89 § 3 ustawy o SN) byłoby wystarczające spowodowanie wydania jakiegokolwiek orzeczenia (także oddalającego skargę lub wniosek) w jakiegokolwiek sprawie o charakterze ubocznym w stosunku do sprawy głównej, by terminy na wniesienie skargi nadzwyczajnej zaczęły biec od nowa. Taki stan rzeczy byłby, rzecz jasna, niedopuszczalny. Pozostawałby bowiem w sprzeczności nie tylko z argumentami natury aksjologicznej, które przesądziły o wprowadzeniu instytucji skargi nadzwyczajnej do polskiego porządku prawnego, lecz także z literalnym brzmieniem art. 89 § 1 ustawy o SN.

Biorąc pod uwagę powyższe, należy przyjąć, że skarga nadzwyczajna Prokuratora Generalnego, złożona w niniejszej sprawie, poprzez to, że nie dotyczy orzeczenia kończącego postępowania w sprawie, nie spełnia wymogów formalnych przewidzianych w art. 89 § 1 u.s.n.